

Despre spațiul creației sau obsesii identitare
On Creative Texts and Identity-Rooted Obsessions

Conf. univ.dr. Iuliana BARNA

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract : *In exile, the space of creation takes shape through analytical prose using modern and postmodern techniques, where introspection, self-analysis, self-reflection, psychologism, fragmentism, biography, offer the exiled writer - who is being absorbed in a continuous, self-obsessive dialogue - a rational ad aesthetic balanced formula.*

Keywords: literature, exile, postmodern techniques, identity

Trecând peste inconvenientele sistemului opresiv, recuzând ideea de *azil politic*, scriind cu rigurozitate, acționând cu diplomatie și onestitate, *scriitorii exilului* vor avea parte de o recunoaștere binemeritată, după 1989, în România postcomunistă. Obsesia exilatului a fost aceea de a scrie pentru a ieși din criză. Această abordare a implicat un dublu efort: păstrarea propriei identități, dar și salvagardarea identității naționale. Numai prin recursul la discursul memorialistic, scriitorul din exil devine credibil, pentru că numai atunci iese din sfera catehizării ideologice și răspunde estetic unor realități sociale, politice și culturale, asupra cărora reflectează, *comentează, meditează cu sagacitate*. [1]
Literatura modernă, mai ales cea din exil „respiră prin autonomia categoriei psihice de cea socială; forma ei cea mai înaltă, fiind epopeea proustiană, care deschide calea «romanului pur», instrument de adâncire în misterul eului uman” [Ov. S. Crohmăniceanu, 1972: 45]

. Iluzionarea, mirajul, relativitatea personalității umane, înfățișările multiple pe care le îmbrăca relațiile omului cu sine și cu ceilalți, căutările obsesive identitare, iată câteva atribute ale romanului românesc modern, conceput în spiritul literaturii universale, uneori departe de patria sa, care devine imaginară.

Patria imaginară a exilatului se (re)constituie, mental și utopic, în imaginația celui care se simte a fi el însuși granița dintre o narațiune identitară parțial dorită, parțial renegată, și narațiunea Celorlalți, cu propriul ei limbaj, cu propriile ei coduri și chei de interpretare... [2]

Spațiul creației poate fi interpretat ca relația binomială dintre exilul propriu-zis și exilul „interior”, și, trebuie înțeles fie ca *repliere către sine, fie ca distanțare de celălalt și ca asumare a propriei individualități*, [3] fie ca sustragere dintr-un mediu socio-politic fetid, sau ca act de disidență și refugiu în zona esteticului. Pseudo-jurnalul de exil sau literatura confesivă conturează conștient o istorie identitară individuală, care suportă două direcții: reconfigurarea experienței personale a autorului sau rememorarea unui timp și a unui spațiu împilator, în calitate de martor, dar, în care, se ”înserie propria viață raportată la cadrul social, istoric, ideologic, mentalitar holistic. *Istoria personală e văzută ca un ingredient al celei mari, după cum epoca devine fundalul pe care se derulează povestea unei vieți.*” [Crețu, p. 27]

Mircea Anghelescu afirma că exilul nu este și nu a fost niciodată un privilegiu, dar nici nu ar putea fi considerat o infirmitate, întrucât, din punctul său de vedere, exilul este o „o stare de fapt”, o realitate pe care mulți sunt nevoiți să o accepte, pierduți fiind „pentru noi prin meandrele complicate și

nedrepte ale istoriei contemporane pentru zece, douăzeci sau pentru patruzeci de ani” [Anghelescu, 2000, p. 7]

Spatiul creației, de asta dată sinonim cu exilul creator, „începe odată cu părăsirea placentei materne”, [Manea, 2021, p. 9] spunea Norman Manea. Starea de „exilat” declanșează la Virgil Tănase resuscitarea artistică, creează la acesta propriul univers epic în care suferă cu demnitate **durerea înstrăinării**.

Pentru Eliade sau Manea, exilul a însemnat o adevărată metamorfoză: „Plecarea însemna nu doar să mori un pic, ca în atâtea melancolice separări, ci putea fi chiar sinucidere, călătoria ultimă. Plecarea promitea, însă, și o salvare măcar parțială, temporară. Salvarea de incendiu. Ieșirea de urgență, soluția sumară.” [Manea, 2011, p. 111]

Literatura exilului ne dezvăluie o lume antinomică situată între iraționalitatea existenței umane și dorința vehementă a omului de a introduce ordinea rațională în cosmos, ceea ce generează o dramă existențială profundă, prezentă frecvent în romanul modern, sub forma neîmplinirilor umane, a decepțiilor, a revoltei neputincioase, a unor gesturi sau fapte rămase fără finalitate etc. O astfel de literatură devine extrem de interesantă, nu pentru contestatarismul său, ci mai ales pentru că probează modul cum se vede, cum se simte, cum se păstrează în suflet imaginea a ceea ce pentru cei rămași acasă constituia firescul existenței lor cotidiene.

Autobiografiile ficționale ale lui Norman Manea, Paul Goma, Ion Caraion, Herta Müller, Sanda Stolojan, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și alți expatriați, deși tratează teme legate de pierdere, dezrădăcinare, alienare și autoexil, semnalează de fapt condiția scriitorului [4], și, în același timp, în mod declarativ invocă criteriul estetic în configurarea adevăratei istorii a exilatului, într-o formulă structură literară unitară, sfidând constrângerile specifice formelor canonice ale literaturii clasice, care implică uneori și *pactul autobiografic*.

Literatura condiției umane primește o definiție destul de lămuritoare din partea istoricului literar Liviu Petrescu: „este conflictul dintre setea de absolut a ființei umane, pe de o parte, și existența anumitor principii limitative, pe de altă parte”. [Petrescu, 1979, p.11]

În căutarea sinelui, a propriei identități, exilatul devine victimă a destinului, fiind îmbrățișat la sfârșitul drumului său nu de iubire, ci de *omul purtător de coasă*, dar, care îl menține oarecum în starea de obsesie identitară. Aici, nu se va întâlni nici o ieșire din hățișul contradicțiilor și incertitudinilor. Neacceptând nici o concesie crezului etic urmărit în absolut, exilatul (literat, istoric, om de cultură) dispăre într-o apoteoză de lumină, rămânând un neînțeles pentru semenii lui.

Note finale:

[1] http://www.uniuneascrititorilorarad.ro/ARCA/2017/10-1112_2017/02_cronica_ciobanu_10-11-12_17.html

[2] https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Discursul%20critic%20romanesc%20in%20exil.%20Sorin%20Alexandrescu%20intre%20exilul%20inter.pdf

[3] <https://dokumen.tips/documents/literatura-diasporei-romanesti-in-spatiul-cultural-de-doctoratezumateionmihai.pdf.html?page=2>

[4] Vezi romanele *Apocalipsa*..., *La vie mystérieuse et terifiante*..., *Zoia*, *Ils refleurrissent, les pommiers sauvage*

Bibliografie:

Anghelescu, Mircea, *Cămașa lui Nessus*, Editura Cartea Românească, București 2000

Bogdan Crețu, *Memorialistică*, în *Anuar de lingvistică și istorie literară*

Liviu Petrescu, *Romanul condiției umane*, Studiu critic, Editura Minerva, București, 1979

Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. 1, Editura Minerva, București, 1972

Manea, Norman, *Umbra exilată*, Ed. Polirom, Iași 2021

Manea, Norman, *Întoarcerea huliganului*, Editura Polirom, București, 2011